

Ur *Fjärde internationalen* (Göteborg) 2/1973

Ernest Mandel

Konjunkturuppgången, inflationen och den kommande nedgången

I början av detta år (den 7:e januari) förklarade vi den förändring i den ekonomiska konjunkturen som inträffade 1972 och som ledde till ett uppsving i alla de imperialistiska länderna utom Italien. Vi skrev att trots "energikrisen", den utökade öst-västhandeln och den åter uppträdande knappheten i livsmedelsindustrin så kunde det internationella uppsvinget inte vara särskilt länge (Se *Intercontinental Press*, den 29.1 s, 88).

Idag förespår allt fler en recession 1975. kanske t o m 1974. En efter en har OECD (organisationen för ekonomiskt och kulturellt samarbete, som omfattar regeringarna i alla imperialistiska länder), *The Economist* (engelsk veckotidning) *Die Zeit* och *Der Spiegel* (västtyska veckotidningar) hänvisat till dessa framtidsutsikter. Alla dessa Kassandraröster anslår en särskilt dyster ton i sina (för den kapitalistiska ekonomin) störande prognoser: Eftersom den nuvarande uppgångsfasen omfattar alla de imperialistiska länderna (återigen med Italien som undantag), så fruktar de att den kommande recessionen även skall slå samtidigt i den imperialistiska världen.

Det är den allmänna recession, vars oundviklighet vi förutsade 1969, som nu jagar den imperialistiska världen.

Allmän inflation

Det är visserligen sant att bourgeoisins experter betonar inflationen som sjukdomens grundorsak, som ursprunget till de hot som idag tynger den internationella kapitalistiska ekonomin. Denna diagnos innehåller dock ordentliga doser av hyckleri och okunnighet.

Fremst en stor dos hyckleri: Vilken ekonom kan vara okunnig om att det nuvarande uppsvinget långtifrån att hotas av inflation, snarare är den mest omedelbara och direkta produkten av inflation. Se t ex på vad som inträffade i USA och Storbritannien (för att bara ta två exempel) under recessionen 1969 – 1971 och på hur dessa två länder lyckades ta sig ur recessionen. Valutatillgången ökade snabbt, i USA 10 procent på sex månader, i England 20 procent på ett år, utan att den materiella produktionen ökade märkbart. De borgerliga regeringarna, central- och privatbankerna och monopolen i dessa länder förklarade inflationen som sin officiella politik, som ett medel att "komma över" recessionen. Utan denna inflation hade den nuvarande uppgången aldrig inträffat.

Och även en stor dos okunnighet: En permanent inflation som fortgår under mer än 25 år kan inte, efter en viss punkt, undvika att utlösa de klassiska accelererande fenomen, som den ekonomiska teorin så många gånger analyserat.

Att fördöma det ena eller andra "tekniska misstaget" eller den ena eller andra ministern, att anklaga "fackföreningsegoism" eller "inflationsmentalitet" är liktydigt med att ersätta förklaring med besvärjelse.

När det finns en mängd betalningsmedel så är jakten på "realvärden" oundviklig. Så länge dessa endast omfattar objets d'art (konstföremål) förblir de marginella i det ekonomiska livet. Men när guld (vars pris på den öppna marknaden *fördubblats* på ett år och nu står två eller tre gånger högre än för två år sedan) fångas upp i häkkitteln blir de ekonomiska effekterna mer allvarliga. När det finns "revalverat" guld och "devalverat" pappersvaluta så träder Greshams lag i funktion: Dålig valuta driver ut god valuta ur cirkulationen. "Dålig valuta" är framförallt dollarn, som lagras i allt mindre utsträckning och därför cirkuleras allt mer. I sin tur utsätts

den för den obevekliga lagen om tillgång och efterfrågan och skrivs därför ned undan för undan.

Inflationens kumulativa effekter

Jakten på realvärden blir mycket allvarligare när den berör två nyckelsektorer i det ekonomiska livet: fastigheter och råmaterial. Inköp av land och råmaterial blir alltmer spekulativt i en klimat som präglas av permanent inflation, oberoende av marknadens omedelbara behov.

Antalet spekulanter på råvarubörsen i New York har oavbrutet vuxit under de senaste åren. En ”plats” på börsen kostar nu flera hundra tusen dollar. Prisstegringarna på börsen har blivit svindlande: Under det dubbla trycket från spekulation och ekonomiskt uppsving har priserna under det senaste året stigit med 93 procent.

Men en prisökning på fastigheter — och därför på hyror - och på råmaterial har oundvikligen återverkningar på alla varors detaljpriser och levnadsomkostnaderna. Inflationen, som bestått genom recessionen 1969 - 1971 och som nu förstärks för att ge en utväg ur recessionen förstoras genom sina egna kumulativa effekter. Konsumentprisernas årliga ökning sträcker sig från 3 eller 4 procent till 6 eller 8, ibland t o m 10 procent.

Inflationens kumulativa rörelser har strukturella effekter på räntenivån. När nu regeringarna försöker dämpa kreditinflationen något litet, stiger räntan till utomordentliga höjder;

- en in- och utlåningsränta i Storbritannien på 11,5 procent
- en ränta på Eurodollarn på 12 procent
- en ränta på kortfristiga lån mellan bankerna i Västtyskland på 30 procent

Experterna suckar: Kreditrestriktioner stryper uppsvinget. Och de skriftlärde svarar: Inflationen förorsakar oundvikligen deflation.

De djupare orsakerna till konjunkturcykelns oundvikliga nedgång

Även om inflationen utan tvekan till en viss del har en egen effekt får man inte överdriva kreditcykelns självständighet i förhållande till svängningarna i produktion och försäljning. Inflationen ger inte ”automatiskt” en förändring av affärernas periodisering. Det är expansionens inre krafter som har uttömts och därigenom förorsakas recessionen. Genom att koppla på eller stänga av kredit och inflation vid lämpligt eller olämpligt tillfälle kan de borgerliga ledarna i viss mån öka eller minska recessionens styrka. De kan påskynda eller försena tiden för dess utbrott. Men de kan lika litet garantera en permanent uppgång som de i det långa loppet kan förhindra en recession att bryta ut.

Det som binder samman kreditens och produktionens upp- och nedgångar är den ebb och flod som styr den kapitalistiska företagsamhetens perioder: svängningar i den genomsnittliga profitkvoten.

Recessionen 1969-1971 var den allvarligaste i den kapitalistiska ekonomin under efterkrigstiden. Den outnyttjade produktionskapaciteten var mycket klart markerad. Dessutom kunde tillväxten bli snabb när väl inflationen tillät en uppgång. Profitkvoten ökade starkt i USA och Västtyskland. Kapitalackumuleringen stimulerades kraftigt. Så inträffade det oundvikliga. Nytt överskottskapital dök upp, men de nya öppningarna var redan övermättade. Nya sänkningar i profitkvoten uppenbarade sig vid horisonten.

Slutligen visade sig konkurserna i den tyska byggnadsindustrin och hotade att även dra med sig några banker i fallet. En återhållsam kreditpolitik och höga räntesatser har anklagats för denna katastrof. Men de djupare orsakerna ligger i ett annat faktum. För första gången sedan andra världskriget byggs i Västtyskland husenheter i en takt av 500 000 per år, medan det

samtidigt finns mer än 100 000 nybyggda enheter som varken köpts eller förhyrts till de aktuella priserna, dvs enligt diskonterade profitkvoter.

Ett annat exempel: Alla väntar sig en förändring av marknadspriserna på råvaror. ”Spekulationen kan inte i längden höja priserna” säger de skriftlärde. Den mer grundläggande förklaringen är:

De svindlande pris- och profithöjningarna har retat aptiten. Truster som har monopolkontroll över många råmaterial har ökat sina investeringar och framkallat den oundvikliga överproduktionen. Enbart i kopparindustrin väntas 1978 en överskottskapacitet i storleksordningen 46 procent. Under sådana villkor behöver man inte vänta fem år innan kopparpriset börjar sjunka.

Dollarns fall: Den amerikanska imperialismens bumerang ”vapen”.

En av de mest seglivade legender som cirkulerar bland strategerna på börskaféet och andra vanligtvis väl underrättade källor är att dollarns ”fria fall” utgör en djävulsk krigsmaskin uppfunnen av den amerikanska imperialismen för att kämpa ned medtävlarna i Europa och Japan. De amerikanska varorna antas få ny konkurrenskraft tack vare den fortgående nedvärderingen av dollarn (som på några få år har förlorat en tredjedel av sin värde i förhållande till den tyska marken och en fjärdedel i förhållande till den japanska yenen).

Det kan inte förnekas att den amerikanska imperialismen under de senaste månaderna tagit hem några poäng på handelsnivån tack vare nedskrivningen av dollarn. Ett talande vittnesbörd om detta är Concordens öde, när Sabena köper billigare amerikanska plan istället för franska Dassaultplan.

Vi har dock i åtskilliga år förutsagt vad som kommer att hända i den epok av kapitalismen, där *kapitalrörelser* är mer avgörande än *varurörelser*: Det den amerikanska imperialismen vinner i sektorn varuförsäljning förlorar den i sektorerna kapital och egendom.

I och med den senaste devalveringen av dollarn utlöstes en verklig jakt på amerikanska aktier inom den europeiska bourgeoisin. Samma aktiestock kunde fås för 15, 20, 25 eller t o m 35 procent mindre europeisk valuta jämfört med vad den skulle ha kostat för flera år sedan med hänsyn till svängningarna på Wall Street.

Och det som individuella borgare kan göra, det kan uppenbart de kapitalistiska företagen göra i mycket större skala. Veckotidningen *Economist* publicerade den 14 juli 1973 en artikel med den slående titeln ”Goda tider att köpa Amerika?”. British Petroleum köpte det amerikanska oljeföretaget Sohio; Plessey sög upp Alloys. British-American Tobacco köpte för struntsumman 200 miljoner dollar det enorma varuhuset Gimbels i New York. Nestlé köpte för 100 miljoner dollar ut Stouffer Foods från Litton Industries; Saint-Gobain tillägnade sig firman Certaineed. Och denna lista är långt ifrån fullständig.

Vad gäller den japanska imperialismen så har dess expanderande kapitalexport drivit ut amerikanskt kapital från en stor del av den östasiatiska marknaden och ifrågasätter nu betydelsefulla amerikanska jaktmarker som Brasilien och Mexiko. Japanska företag sätter i Sydkorea och Taiwan upp stora stål- petrokemiska och skeppsbyggnadsindustrier. I Brasilien investerar de mer än USA. Fujibanken beräknar att den japanska kapitalexporten kommer att nå 3,500 - 4 000 miljoner dollar enbart under 1973 och den förutser en *årlig* kvot på 25 000 miljoner dollar i slutet av 70-talet.

Men detta är åter en extrapolering som obetänksamt bortser från konjunkturella svängningar, strukturella kriser, sociala spänningar och revolutionära utbrott.

Även på handelsnivån har devalveringen av dollarn visat sig vara en förgiftad gåva till den amerikanska imperialismen. Dollarns fall har t ex tillåtit de japanska kapitalisterna att hugga

för sig allt större delar av den förefintliga råvaruproduktionen till avsevärt lägre priser (i yen) än vad den amerikanska industrin måste betala i dollar. Den svindlande ökningen av råmaterialpriserna är utan tvekan delvis en funktion av denna konkurrens.

En ansamling av explosivt material

Man kan dra slutsatsen att den amerikanska imperialismen borde vara intresserad av en djupgående reform av det internationella valutasystemet. Men alla diskussioner hänger upp sig på de övergripande kostnaderna för denna reform. Ingen av de imperialistiska makterna är beredda att betala räkningen för de andra. USA-imperialismen kan inte garantera ett slut på dollarinflationen, vilken hotar att utlösa en överproduktionskris av hittills inte skådat slag i USA.

Men om man inte hejdar denna inflation: hur kan då dollarns utbytbarhet återupprättas? Och om man inte kan återupprätta denna utbytbarhet så är ingen effektiv reform av det internationella valutasystemet möjlig. "Lösningen" skulle vara att återgå till ett kvotsystem, byteshandel och to m ett visst ekonomiskt envælde som skulle hota att strypa den internationella handeln som på 30-talet.

Det internationella valutasystemets kris och den skärpning av de mellanimperialistiska motsättningarna som den speglar kombineras idag med en recession som, mer än någon annan sedan det andra världskriget, närmar sig en allmän recession i alla de imperialistiska länderna.

Till denna ansamling av sprängämnen i det kapitalistiska systemet på det ekonomiska området läggs en del explosivt material på det sociala fältet som utgör ett ännu större hot mot kapitalet.

Den förestående recessionen kommer att bryta ut vid en tid punkt när den europeiska arbetarklassen tar stora steg framåt i organiserad styrka, kampvillighet och klassmedvetenhet. Aldrig någonsin tidigare har vi sed en sådant samtidigt uppsving i arbetarkampen i Italien, Storbritannien, Frankrike, Spanien och nu, om än långsammare, i Västtyskland; dvs i alla de imperialistiska nyckelländerna i Europa.

I detta avseende är exemplet på LIP-fabriken symboliskt. I sin nuvarande militans och medvetenhet är den europeiska arbetarklassen — i en högre grad än 1929 eller 1932 — besluten att inte tolerera återkomsten av en omfattande arbetslöshet. Under de senaste åren har den visat att den är förmögen att hindra Kapitalet att lägga på den inflationens kostnader. Den förbereder sig också för att hindra Kapitalet från att låta den bära kostnaderna för den kommande ekonomiska krisen.

På den europeiska kontinenten samlas därmed förutsättningarna för en ytterst allvarlig social kris. För det europeiska proletariatet och för hela mänskligheten kan denna kris inte lösas på ett positivt sätt utan att makten tas ur borgarnas händer, oförmögna som de är att under nuvarande styrkeförhållanden tillämpa sin egen klass' lösningar; och läggs i arbetarklassens händer, så att den kan ge krisen sina revolutionärt socialistiska lösningar.

4.8.1973.